

Практична робота 4. Авторське право на програмне забезпечення

Теоретичні відомості

Авторське право є інструментом власності кожної людини, права і ключовою галуззю права інтелектуальної власності; воно призначене захищати зовнішню форму представлення об'єкту (твір, малюнок, збірник, фотографія та інше), тобто їх «матеріальне втілення». Авторське право не може використовуватись для захисту абстрактних ідей, концепцій, фактів, стилів та технік, що можуть бути використані у творі.

Щоб програми, написані конкретним програмістом, могли бути зареєстровані як його майнові та/або немайнові права власності і захищені авторським правом на програмне забезпечення, для початку необхідно визначити, на яких умовах працює фахівець і що передбачено трудовим договором або контрактом на розробку програмного забезпечення. Те ж саме стосується і ІТ-компаній: далеко не всі продукти програмування можна розцінювати як абсолютну власність юридичної особи і прецедент для виникнення авторського права на програмне забезпечення. Щоб фірма могла отримати і зареєструвати авторське право на програму або код, вона повинна надати ряд документів, починаючи від фрагментів конкретного програмного продукту і закінчуючи контрактами і договорами з кожним членом команди, яка брала участь в розробці цього продукту. Оскільки комп'ютерні програми – результат творчої діяльності, їх не можна розглядати як результат інтелектуальної праці таких фахівців, як, скажімо, бухгалтера, юриста, фахівця з продажу та маркетингу і так далі.

Згідно з законодавством України автором комп'ютерної програми є фахівець або група фахівців, які працювали над її створенням і ніхто інший. Проте, авторське право на програмне забезпечення, яке охороняється як літературний твір, може неповністю належати їм. Щоб це зрозуміти, слід

усвідомити різницю між майновими і немайновими правами на результат творчої діяльності:

1. Немайнові права є винятковими правами на визнання і підтвердження авторства, його оприлюднення або приховування, а також збереження первісного вигляду програми без можливості третіми особами видозмінювати і спотворювати її будь-яким чином. Таким чином, говорячи про немайнове авторське право на програмне забезпечення, маються на увазі тільки не корисливі мотиви: визнання автора і шанування його творчості в первозданному вигляді це:

- право на позначення авторства на носіях інформації із записом конкретної програми;
- право на заборону позначення такого авторства в разі прагнення автора до анонімності з різних міркувань (особистої безпеки, боязні критики, внутрішніх переконань і інше);
- право на використання псевдоніму для позначення авторства та захисту немайнового авторського права на програмне забезпечення;
- право на захист репутації та престижу автора шляхом заборони на внесення будь-яких змін (в тому числі і доповнень) в наявну програму.

2. Майнові авторські права на програмне забезпечення. Тут мається на увазі використання продукту з метою отримання матеріальної і фінансової вигоди від такого використання:

- право на виняткове (одноосібне) використання програми в рамках компанії, де вона була створена;
- право на надання можливості стороннього доступу до використання результатів творчої діяльності програмістів, які працюють на конкретну компанію.

Авторське право на програмне забезпечення тут є дозволом до використання конкретної програми у власних цілях компанії для здійснення підприємницької діяльності з метою отримання прибутку або ж перепродажу третім особам і компаніям. У разі перепродажу також обумовлюється

можливість подальшого поширення програми. Власник авторського права на програмне забезпечення має право заборонити подальше поширення програми, обмеживши її використання винятково для функціонування компанії-покупця. Якщо ж така компанія буде використовувати код особисто і/або спробує продати його або здати в оренду третім особам і компаніям, це буде розцінено як порушення авторського права на програмне забезпечення.

Таким чином, немайнове авторське право на програмне забезпечення передбачає вічне (безстрокове) отримання нематеріального задоволення і заохочення власників такого права. Що стосується майнового авторського права на програмне забезпечення та отримання матеріального заохочення його власниками, то це можливо і законно протягом усього життя автора і ще 70 років після його смерті, відповідно до законів України. При цьому розподіл доходів між спадкоємцями після смерті автора визначається заповітом, а за відсутності такого або в разі відсутності в ньому конкретної інформації про отримання прибутку від використання кодів, захищених авторським правом на програмне забезпечення, – законодавством України.

В Україні поняття авторського права на продукти програмного забезпечення ще дуже молоде і для багатьох – незрозуміле і навіть недоречне. Якщо в Сполучених Штатах Америки практика захисту програмних продуктів авторським правом налічує вже майже 54 роки, то у нас активні дії для захисту авторського права на програмне забезпечення стали вживати лише після 2010 року. Проте, програмні продукти – одна з найбільш вразливих галузей творчості, результати якої піддаються розкраданню, зміні і спотворенню. Цьому значною мірою сприяють розвиток Інтернету і всіляких гаджетів (персональні комп'ютери, планшети, мобільні телефони та ін.), де використовуються різноманітні програми і додатки. Треба сказати, що серед наших співвітчизників досить багато талановитих програмістів, а на території України з кожним роком з'являється все більше компаній, що пропонують послуги в галузі створення програмного забезпечення. І все ж законодавство в цій області у нас місцями має суперечності і є не завжди прозорим. Наприклад, в разі найму фахівця зі

створення програмних продуктів в ІТ-компанію існують різні форми співпраці, які визначають і різний підхід до захисту авторського права на програмне забезпечення.

Варіант №1. Програміст надає послуги з написання програм як суб'єкт підприємницької діяльності. Якщо компанія не приймає програміста в штат, а підписує з ним договір як з приватним підприємцем, то такий договір повинен безумовно передбачати:

- а) кому будуть належати майнові авторські права на програмне забезпечення;
- б) на яких умовах продукт можна передавати третім особам;
- в) чи можна змінювати програму без відома безпосередньо автора.

Зазвичай при такій схемі співробітництва автор повністю передає результати своєї творчості (готові програми) разом з авторським правом на програмне забезпечення компанії-роботодавцю. Згідно з законодавством України, програміст і далі залишається автором, але право розпоряджатися результатом роботи цього автора отримує компанія. Вона ж є власником авторського права на програмне забезпечення.

Варіант №2. Спеціаліст офіційно приймається в штат ІТ-компанії. У такому випадку оформляється відповідний трудовий договір, де чітко прописується:

- а) що може і буде входити в службові обов'язки штатного програміста згідно з посадовою інструкцією;
- б) яким буде характер його службових завдань;
- в) як будуть оцінюватися результати роботи програміста і його службові твори (в цьому випадку – програми)?;
- г) коли і як відбувається передання авторського права на програмне забезпечення.

Трудовий договір за такої форми співпраці програміста і компанії-роботодавця зазвичай чітко визначає, що авторське право на програмне забезпечення, створене програмістом відповідно до отриманих від роботодавця

завдань, належить компанії. В цьому випадку не потрібна згода безпосереднього учасника, яким є програміст, на удосконалення, доповнення, зміни програми та інше. Подібні рішення приймаються винятково керівництвом фірми і є повністю в його віданні згідно з авторським правом на програмне забезпечення.

У той же час, правове регулювання цієї сфери змінилося, а саме частиною 4 статті 181 “Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом ...”, яка повністю вступила в дію з 01 вересня 2017 року, передбачено, що якщо комп’ютерна програма створюється найманим працівником на виконання своїх трудових обов’язків або відповідно до вказівок роботодавця, то роботодавцю належать всі виключні майнові права на створену таким чином комп’ютерну програму, якщо інше не передбачено договором.

Варіант №3. Програміст прийнятий в штат компанії, але працює над проектом в команді з іншими фахівцями. У разі колективного написання програми, коду, алгоритмів і інших програмних продуктів, вони вважаються результатами спільної діяльності. Відповідно і авторське право на програмне забезпечення такого типу є спільним. Проте, в українському законодавстві немає чіткого визначення поняття “спільного володіння результатом творчої діяльності”. Мається на увазі, що така програма не може бути продана, здана в оренду, змінена, не може копіюватись та розповсюджуватись в Інтернеті без відома всіх її авторів. Якщо хто-небудь з членів команди не підписував трудовий договір або контракт про співпрацю з чітко сформованою процедурою передачі авторського права на програмне забезпечення компанії, вони мають право вимагати стягнення від роботодавця (замовника) в разі здійснення вищезгаданих дій. Тому з точки зору вигоди компанії договори з пунктом про обов’язковий перехід авторського права на програмне забезпечення – обов’язковий етап початку будь-якої співпраці. А ось автори (наймані фахівці) в праві відстоювати на початковому етапі, як мінімум, немайнове авторське право на програмне забезпечення, а саме:

- вказувати ім’я фактичного розробника на носіях з готовою програмою;

- забороняти використовувати конкретні частини програми для інших продуктів і так далі.

Українське законодавство, на жаль, зовсім не передбачає чітку і єдину процедуру отримання патенту на програмне забезпечення. По суті, якщо ви створили унікальну програму або додаток, не можна запатентувати сам принцип і суть даного винаходу, а тільки код і конкретні алгоритми. Таким чином, завжди існує ризик створення аналогічних продуктів, якщо буде помічений високий попит з боку споживачів. Слід зазначити, що реєстрація авторського права на комп'ютерну програму не є обов'язковою в Україні, адже авторське право на софт, виникає в момент створення твору у формі комп'ютерної програми, а не в момент її реєстрації. Проте, завжди є сенс подати заявку на реєстрацію авторського права на програмне забезпечення – це може дати реальний шанс не стільки фінансово збагатитися на перших порах, скільки завоювати репутацію і престиж унікального розробника. Наявне на руках свідоцтво про державну реєстрацію програми для ЕОМ – це підтвердження не тільки фактичних досягнень конкретного фахівця, а й своєрідний лакмус його навичок. Такий документ про володіння авторським правом на програмне забезпечення часто є квитком в насичене високооплачуваною роботою і цікавими замовленнями професійне життя. Таким чином, програми для ЕОМ як об'єкти авторського права – це нова, багато в чому суперечлива і неоднозначна область в юрисдикції авторського права, яка вимагає участі висококваліфікованих юристів в процесі реєстрації або відстоюванні інтересів як автора так і компаній – власників майнових прав на програму. Консультанти, адвокати і патентні повірені, які представляють Адвокатське бюро “Яновський і партнери”, мають значний досвід швидкого отримання свідоцтв і захисту інтересів та прав авторів і власників авторського права на програмне забезпечення.

Хід роботи

1. Ознайомитися з теоретичними матеріалами.
2. Дайте відповідь на питання: Для чого реєструвати авторське право на програмне забезпечення? Хто має право реєструвати програмне забезпечення?
3. Визначити які документи потрібні для реєстрації авторського права на програмне забезпечення.
4. Створити інструкцію користувача для програмного забезпечення (визначається викладачем), необхідної для реєстрації авторського права.